

Вікторія Сірук

**ВИКЛАДАЧ, НАУКОВЕЦЬ, ТВОРЧА ІНДИВІДУАЛЬНІСТЬ:
МАРІЯ ІВАНІВНА РЕВА**



Статтю присвячено викладачеві, науковцеві, непересічній особистості – Марії Іванівні Реві, доцентіві кафедри української літератури, яка із 1960-го до 1988 р. натхненно працювала для молоді, її духовного розвою, власним життєвим, творчим прикладом формуючи фахових учителів-філологів. Висвітлено біографічні відомості про викладача, розглядаються науково-методичні видання М. І. Рєви. Загалом – йдеться про людину, яка щоденну, виснажливу працю педагога зуміла перетворити у творчість.

Ключові слова: М. І. Рєва, викладач, науково-методична діяльність.

Сірук Вікторія. Преподаватель, ученый, творческая индивидуальность: Мария Ивановна Рева. Стаття посвящена преподавателю, научному работнику, незаурядной личности – Марии Ивановне Реве, доценту кафедры украинской литературы, которая с 1960-го по 1988 г. работала для молодежи, ее духовного развития, собственным жизненным, творческим примером формируя профессиональных учителей-филологов. Освещены биографические сведения о преподавателе, рассматриваются научно-методические издания М. И. Рєвы. В общем – речь идет о личности, которая ежедневный изнурительный труд педагога сумела превратить в творчество.

Ключевые слова: М. И. Рєва, преподаватель, научно-методическая деятельность.

Siruk Viktoriya. Teacher, Scholar, Creative Individuality: Maria I. Reva. Article dedicated teachers and scholars, extraordinary personality – Maria Ivanovna Reva, assistant professor of Ukrainian literature, which from 1960 to 1988 worked as inspiration for young people, the spiritual solution, its own life, a creative example of creating professional teachers, philologists. The publication highlights the biographical information about the teacher reviewed scientific and methodical publications

M. I. Reva. Overall – it is about a man who daily, exhausting work of the teacher was able to turn in work.

Key words: M. I. Reva, teacher, scientific and methodical work.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Пожовклі архівні аркуші особової справи скупі, але чітко інформували про життя Марії Іванівни. Народилася, навчалася, працювала, померла. А що ж іще? Очевидно, сміялася, плакала, була щаслива, сумувала, кохала, хвилювалася, піклувалася про когось, терпіла біль, зневажала, одним словом, жила. Але у справі не прийнято вписувати емоції або ж словесний портрет. А вона була симпатичною, надзвичайно доброю, чуйною людиною, водночас трималася незалежно, мала власну думку. Як згадують колеги, колишні студенти, любила книги, накидала на плечі велику тернову хустку і на лекціях розповідала про неймовірні життєві історії письменників, тоді переходила до з'ясування їхньої творчості. Майже крамола, як на той час. До партії не вступала, але «вік прожити як належить» зуміла.

Народилася 28 лютого 1927 р. у селі Кореньок Червоного району Сумської області в родині колгоспників. У 1935 р. сім'я переїхала у славне м. Глухів Сумської області. У цьому ж році почала навчатися в Глухівській середній школі № 3. Коли Марії виповнилося 13, померла мати. Можна тільки здогадуватися, що довелося пережити підліткові, дитині без материнської турботи, родинної опіки, бо ж брат і батько воювали на фронті, брат загинув. Марію забрала на виховання старша сестра, яка працювала в районному містечку Горохів Волинської області вчителем математики. У 1947 р. М. І. Рева закінчила Горохівську школу і вступила на філологічний факультет Львівського університету. Під час навчання була активною, ініціативною: виконувала обов'язки комсорга групи, брала участь у роботі студентського наукового товариства. Диплом філолога здобула у 1952-му. Повертається в Глухів і впродовж чотирьох років викладає українську літературу в середній школі № 1. А далі – навчання в аспірантурі Київського педінституту імені М. О. Горького. Із характеристики аспіранта можна довідатися, що «подала до друку 4 статті, виявила наукову допитливість і наполегливість, підготовлена до наукової роботи в галузі літературознавства, витримана, дисциплінована». Склала кандидатські іспити (із них – українську літературу, спецкурс із української літератури і німецьку мову – на «відмінно»).

Упродовж першої половини 1960 р. тимчасово працювала на посаді методиста-редактора кабінету художнього виховання дітей у Міністерстві освіти УРСР у Києві. Подальша доля Марії Іванівни пов'язана з Луцьком, куди вона приїхала у розпал серпня 1960 р. Спочатку працювала на посаді асистента, згодом протягом дев'яти років – на посаді старшого викладача кафедри української мови та літератури. Усього двоє жінок – Марія Іванівна Рева та Галина Іванівна Мудрик – були окрасою чоловічого товариства викладачів. У 1963-му захистила кандидатську дисертацію «Проблема реалізму в літературно-критичних статтях І. Франка 70–90-ті рр. ХІХ ст.» під керівництвом відомого професора Петра Костьовича Волинського в Київському державному педагогічному інституті імені М. О. Горького. Диплом кандидата наук був виданий 1964 р. Вищою атестаційною комісією у Москві. Подальші роки життя – натхненна праця серед молоді й для молоді.

М. І. Рева читала навчальні дисципліни «Українська література кінця ХІХ – початку ХХ ст.», «Українська радянська література», керувала спецсемінарами «Творчість Лесі Українки», «Українська радянська проза післявоєнного періоду», «Українська радянська драматургія». Виступала на республіканських міжвузівських конференціях, присвячених творчості І. Франка, Т. Шевченка, М. Коцюбинського. Працювала над посібником для школи «Використання теоретичних висловлювань І. Франка на уроках української літератури». Готувала студентів до участі у студентських наукових конференціях, проводила відкриті лекції, керувала педпрактикою.

Протягом 1972–1977 рр. працювала на посаді доцента. Досліджувала теми «Літературно-теоретична боротьба в українській літературі кінця ХІХ – початку ХХ ст.». Писала відгуки на автореферати кандидатських дисертацій, виступала з доповідями перед вчителями області, читала лекції на курсах підвищення кваліфікації вчителів, для художників міста, які були присвячені ювілеям Т. Шевченка, І. Франка, О. Кобилянської. Окрім навчально-методичної, наукової роботи, виконувала ще й громадські доручення: була секретарем обласного правління товариства «Знання» (секція літератури), головою профбюро, куратором академгруп на факультеті, членом вченої ради факультету. Очевидно, Марія Іванівна раділа з того, що студенти однієї з груп 2 курсу, куратором якої вона була, зайняли перше місце в Ленінському огляді груп, присвяченому 100-річчю від дня народження В. І. Леніна. Із погляду сьогодення можна скептично ставитися

до таких заходів, однак незаперечним є той факт, що будь-яка акція, організоване дійство вимагає чимало праці, а працювати на результат, успіх – означає докласти максимум зусиль.

Чотири місяці (з лютого до червня) 1973 р. видалися особливо важкими: операція на щитоподібній залозі у Львівському медінституті, реабілітація. А згодом робота знову поглинає, захоплює: курси підвищення кваліфікації при Львівському університеті, керівництво студентським науковим гуртком, проблемною групою, голова ДЕК у Рівненському та Миколаївському педінститутах, участь у конференціях (Одеса, Львів, Донецьк), підготовка до друку посібника «Вивчення літературно-критичних статей у школі», робота над докторською дисертацією «Літературно-теоретична боротьба в українській літературі кінця XIX – початку XX ст.». Але 6 листопада 1988 р. на 61 році життя М. І. Реви обірвалося. Галина Іванівна Мудрик згадувала, що в той день Марія Іванівна йшла зі сестрою вулицею. І от, коли вже майже дійшли до будинку, в якому мешкала, прожогом кинулася сходами до своєї квартири. «Я дуже хочу додому», – поспіхом пояснювала сестрі. У помешканні швидко сіла на крісло, закрила очі і ... померла. Марія Іванівна жила самотньо, хтозна, чому не створила сім'ю. Але, напевне, почувалася щасливою: улюблена робота, гамірливе студентство, поїздки, спілкування з людьми.

Творчість І. Франка, Лесі Українки, М. Коцюбинського, О. Кобилянської, Т. Шевченка, Марка Вовчка неодноразово ставала об'єктом наукових зацікавлень Марії Іванівни. Значна кількість розвідок – ювілейні статті, опубліковані в газеті «Радянська Волинь», у журналі «Українська мова та література в школі». Особливої уваги заслуговують методичні рекомендації М. І. Реви щодо вивчення літературно-критичних статей на уроках української літератури, які вона підготувала для Волинського обласного інституту удосконалення вчителів. Авторка подає короткий словничок жанрів критичних робіт, пропонує вчителю спочатку стисло розповісти про критика чи письменника, який написав літературознавчу розвідку (наприклад, про О. Білецького, М. Коцюбинського), далі пропонує скласти цитатний план статті. Аналізуючи вірші Лесі Українки, І. Франка, П. Тичини, викладач пропонує звертатися до літературно-критичних праць, цитувати висловлювання відомих авторів. Така робота, на думку М. Реви, цілком зрозуміла: для глибшого усвідомлення учнями літературних проблем та явищ, творчого внеску того чи іншого письменника, а

головне – для ознайомлення з літературною критикою як родом красного письменства і галуззю літературознавства. Засвоєння цього матеріалу є також однією з необхідних умов для підготовки учнів до дальшого самостійного читання і вивчення літератури, орієнтації в літературному процесі. У сучасних програмах не передбачено вивчати літературно-критичні праці на уроках літератури. Очевидно, зважаючи на загальнодоступність інформації, комп'ютеризацію освіти, недоцільність конспектування статті. Однак в умовах сучасної школи учитель повинен ознайомити учнів не лише зі статтею з підручника про творчість того чи того письменника, не лише дібрати цікавий додатковий матеріал, але й розповісти про те, хто є автором літературно-критичної розвідки. Зазвичай такі праці спонукають учнів до вдумливого читання, інтерпретації художніх текстів, підкреслюють смислову суть і естетичну виразність художнього твору, загалом – сприяють вихованню всебічно розвиненої особистості.

Неактуальною з погляду сучасності видається стаття М. Добролюбова «Риси для характеристики російського простолюду», присвячена збірці оповідань «Рассказы из русского народного быта» Марка Вовчка. Але М. І. Рева запропонувала ґрунтовніше спинитися на оцінці М. Добролюбовим оповідань «Маша», «Игрушечка». Щоб учні краще засвоїли основні положення статті, викладач пропонує низку питань, на які слід відповісти, спираючись на художні тексти. Розгляд таких статей був потрібний на той час, але помітною є акцентуація викладача не на ідейній основі роботи М. Добролюбова, а на проблемі характеротворення у прозі Марка Вовчка. До розгляду авторка пропонує статтю І. Франка «Марія Маркович. Посмертна згадка». М. І. Рева застерігає, що факти з біографії Марка Вовчка, які подає І. Франко у статті, повідомляти учням не треба, тому що письменник допускає ряд неточностей щодо дат і подій, однак вважає за доцільне висвітлити найважливіші думки критика про особливості мови і стилю письменниці.

Узагалі, творча спадщина Марії Вілінської російською мовою ще й на сьогодні недостатньо вивчена, витлумачена. Не вповні проаналізовані жіночі образи творів, їхній психологізм, умотивованість учинків персонажів. Тому розроблені Марією Іванівною тези спонукають до вдумливого читання творів Марка Вовчка російською мовою, до тлумачення важливих художніх деталей, підтекстової сюжетної лінії. Загалом авторка пропонує те, що в сучасному українському освіт-

ньому процесі називають читацьким талантом або творчістю читача, який повинен бути звільнений від шаблонних тверджень і наперед визначених концепцій, вибудованих методом узагальнення й уодноманітнення літературних явищ.

Ніколи не втратить своєї актуальності реферат «Іван Франко», який із властивою йому глибиною думки й блискучою ерудицією написав М. Коцюбинський. Викладач пропонує розглядати основні положення реферата під час вивчення всієї творчості І. Франка. «На першому уроці, показуючи портрет письменника, учитель прочитає (бажано напам'ять) чудовий словесний портрет письменника, який є у рефераті: “Невеликий, хоч сильний мужчина. Високе чоло, сірі, трохи холодні очі, в лініях бороди щось енергійне, уперте. Рудувате волосся непокірливо пнеться, вуси стирчать. Скромно одягнений, – він тихий і непомітний, поки мовчить. А заговорить – і вас здивує, як ця невисока фігура росте й росте перед вами, мов у казці. Вам стане тепло й ясно од світла очей, а його мова здається не словом, а сталлю, що б'є кремінь і сипле іскри”» [1, 15].

Розповідаючи про життєвий і творчий шлях письменника, зокрема про дитинство й шкільні роки І. Франка, учитель час від часу може зачитувати уривки з реферата М. Коцюбинського. Не лише учні, але й студенти не завжди можуть розповісти про новаторство Франка-письменника. М. Коцюбинський приділяє цьому багато уваги. Тому, на переконання М. І. Рєви, слід акцентувати увагу на одному з важливих положень реферата: «Франко явився новатором у галицькій літературі. Не тільки в формі, у літературній манері, а і в своїх відносинах до фактів життя, які він малює. Село цікавить його не з етнографічного боку, як попередніх письменників, він не ідеалізує сільського життя. Його інтересують соціальні і економічні сторони того життя, гніт, страждання і всяка кривда. Наскрізь гуманний, чоловічний – Франко оддає своє серце і всі свої симпатії тим, хто в поті чола добуває хліб не тільки собі, але й другим, тим, що самі не роблять» [1, 16].

Увагу викладача привертає захоплення Коцюбинського величезною працездатністю І. Франка: «...борючись з бідною й не маючи часто-густо чого їсти, Франко з дивною енергією проявляє різносторонню діяльність на всіх полях літератури, загартує свою волю в боротьбі за кращу долю покритого, такого близького йому, робочого люду...» [1, 16–17].

Викладач слушно зауважує, що реферат Коцюбинського є й досі одним із найкращих досліджень про І. Франка, написаний не тільки

для того, щоб проаналізувати творчість останнього, а й для пізнання його особистості, світоглядних орієнтирів. Для глибшого осягнення творчої індивідуальності, літературно-критичних праць обох митців М. І. Рева запропонувала написання рефератів: «Іван Франко в оцінці М. Коцюбинського», «М. Коцюбинський в оцінці Івана Франка», «Особисті і творчі взаємини М. Коцюбинського і І. Франка». Для цього подає список літератури. Щоб підсилити враження учнів і урізноманітнити форми роботи учителя Марія Іванівна пропонує під час вивчення творчості М. Коцюбинського показати фрагмент із документального фільму про митця, в якому письменник милується прекрасними мальвами. Окрім того, розробила низку проблемних запитань, які можна ставити учням, ознайомила з досягненнями учительки української мови та літератури Луцької СШ № 15.

Висновки. Отже, мета методичних рекомендацій, які розробила М. І. Рева, – акцентувати увагу вчителя й учня на важливих аспектах літературно-критичних праць, які дають змогу повніше спланувати аналіз твору в єдності процесуального й особистісного аспектів: сприймаючи текст як своєрідний модуль художніх одиниць, можна проникнути в їхні причиново-сміслові ієрархічні структурні зв'язки й наблизитися до розуміння авторської ідеї, з'ясувати ідейно-образну роль кожного елемента, бо кожна деталь структурної тканини художнього тексту є його органічною частиною й водночас пояснює його зміст і значення. Звертаючись до методичних розробок викладача кафедри української літератури, ми оцінюємо їх з погляду того, яке значення вони мають для актуальних питань сучасності. Звісно, не обійшлося у них без класових, партійних позицій. Однак можна відзначити професіоналізм, фаховий підхід вдумливого, творчого педагога.

Список використаної літератури

1. Вивчення літературно-критичних статей на уроках української літератури у 8–9 класах : метод. рек. / підгот. М. І. Рева. – Луцьк : [б. в.], 1985. – 37 с.
2. Вивчення літературно-критичних статей на уроках української літератури у 8–9 класах : метод. рек. / підгот. М. І. Рева. – Луцьк : [б. в.], 1983. – 27 с.
3. Рева М. І. Вивчення критичних статей про творчість Марка Вовчка у 8 класі / М. І. Рева // Укр. мова і літ. в шк. – 1976. – № 4. – С. 56–60.
4. Рева М. І. Підготовка студентів до виховної роботи на уроках української літератури / М. І. Рева // Підготовка студентів до виховної роботи в процесі навчання. – К. : [б. в.], 1982. – С. 42–47.
5. Рева М. І. Співець ніжності і боротьби (В. Сосюра) / М. І. Рева // Рад. Волинь. – 1978. – 6 січ.